

УДК (UDC) 94(477)«2013»

<https://doi.org/10.21272/starovyna.2019.55.3>

ДЕНИСЕНКО В. І.

ЗРИВ ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНИ ТА ЄС (ЖОВТЕНЬ-ЛИСТОПАД 2013 р.)

Досліджено зрив підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС восени 2013 р. Розкрито роль російського чинника, що став вирішальним у зовнішньополітичному розвороті режиму Януковича. Підкреслено значення зустрічі Віктора Януковича з президентом Росії Володимиром Путіним 27 жовтня 2013 р. у різкій зміні міжнародного вектора України. На основі спогадів дипломатів обґрунтовується припущення про залякування українського Президента російською стороною. Відтворено хронологію підготовки Вільнюського саміту 2013 р., позицію структур ЄС та спроби четвертого Президента України виграти час для торгу з росіянами.

Доводиться теза про спроби «донецького» клану підготувати суспільну думку до розвороту «на 180 градусів» наприкінці жовтня - на початку листопада 2013 р. Для цього були організовані показові зустрічі з представниками українського бізнесу та профспілками, які «з власної ініціативи» виступили за перегляд планів щодо євроінтеграції. Головна роль у маніпулюванні суспільною думкою покладалася на уряд Миколи Азарова та Верховну Раду, у якій мала більшість коаліція на чолі з Партією регіонів. Натомість Віктор Янукович продовжував євроінтеграційну риторіку і підтверджував західним партнерам власну готовність підписати Угоду про асоціацію України та ЄС. 21 листопада реальна позиція владної верхівки була оформлена у розпорядженні Кабінету Міністрів України. Згідно з ним, процес підготовки до підписання Угоди про асоціацію призупинявся, висувалася пропозиція проведення тристоронніх переговорів Україна - ЄС - Росія, а міністерствам давалося завдання розробити заходи щодо збереження економічних зв'язків з країнами СНД.

Дане рішення було відкинуте європейськими партнерами і призвело до спроб Януковича знайти інші способи зірвати підписання Угоди. Доведено, що таку роль відіграли вимоги Януковича до ЄС щодо фінансової допомоги на суму близько 160 млрд. євро, що мало на меті унеможливити підписання Угоди про Асоціацію.

***Ключові слова:** Віктор Янукович, асоціація України з ЄС, Юлія Тимошенко, євроінтеграція, Пет Кокс, Александр Квасневський, Володимир Путін.*

Відмова Віктора Януковича підписати Угоду про Асоціацію з ЄС стала початком фіналу його чотирирічного правління. Різкий розворот від активної євроінтеграційної діяльності до проросійського вектору дав поштовх для активізації революційних настроїв у суспільстві, що врешті-решт призвело до зникнення вертикалі влади донецького клану. Тривалий час у наукових працях цей реверс знаходився у тіні подальших подій, відіграючи роль вступу до більш детального розгляду Революції Гідності та російсько-української війни [1-4]. У даній статті ми пробуємо детально відтворити процес зриву підписання Угоди про Асоціацію України та ЄС, окремо звернувши увагу на роль Віктора Януковича в цей доленосний період.

Денисенко Вадим Ігорович - кандидат філологічних наук, керівник Центру вивчення Росії та окупованих територій, м. Київ (Україна).

24 жовтня Янукович разом із президентами Росії, Білорусі, Казахстану, Киргизстану, Таджикистану і Вірменії взяв участь у засіданні Вищої Євразійської економічної ради в Мінську. На полях спільної вечереї глав держав Янукович мав розмову з Путіним [5]. Завершився тиждень новою їх зустріччю. 27 жовтня Путін прийняв Януковича в Сочі. За інформацією газети «Коммерсант-Україна», їхня бесіда у форматі тет-а-тет, деталі якої тримаються в суворій таємниці, тривала більше п'яти годин. Увечері того ж дня делегації МЗС України та Росії на чолі з міністрами Леонідом Кожарою та Сергієм Лавровим зустрілися у Ростові-на-Дону. Дипломати поспілкувалися за вечерею, після чого провели разом майже весь наступний день, провівши засідання підкомітету з міжнародного співробітництва українсько-російської міждержавної комісії. Лавров знову попередив Кожару, що Митний союз готується до підвищення мит для українських товарів у разі підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС [2].

Пізніше (у квітні 2015 р.) Александр Квасневський згадував: «Після зустрічі в Сочі стало зрозуміло: щось йде не так. Ми багато разів запитували його, що там було з Путіним, і він щоразу відповідав - нічого особливого. Тут треба відчувати Януковича. Ми з ним за час роботи місії спілкувалися більше 20 разів і чудово знаємо, як він любить говорити. Він завжди говорить довго, детально. Те, що про цю зустріч з Путіним він відповідав дуже коротко, вже означало: тут щось не те. Ми вважали, що йому потрібно буде виправдання, причина, щоб не підписувати. Таким виправданням мала стати Тимошенко. І в цьому була наша стратегія - під кінець ми дали всім європейським лідерами інформацію, що Тимошенко погодилася сидіти, якщо буде підписана асоціація» [7].

Насправді - ця розмова стала ключовою для всієї подальшої долі держави Україна. На відміну від Міхаїла Саакашвілі, який розповів, що, свого часу, Путін погрожував початком воєнних дій проти Грузії, ми напевне, так і не дізнаємося про що достеменно говорили Путін і Янукович. Ми можемо лише припустити кілька моментів. Перший і найважливіший, росіяни не могли не знати про одну визначальну рису характеру Януковича - він є боягузом. І найбільший його страх - це страх за власне життя. Янукович не міг не розуміти, що всі силовики контролюються з Кремля, а тому, питання його особистої безпеки повністю залежать від Путіна. Можна припустити, що розмова Путіна і Януковича розпочалася саме з залякування і попередження, що в разі невиконання вимог РФ, життя Януковича буде знаходитися в небезпеці. Потім наступні кілька годин обговорювалися умови капітуляції, де для Януковича ключовим питанням були гроші (які потім були названі «одіозним боргом»), а для Путіна була необхідна тристороння переговорна платформа Росія-ЄС-Україна, яка б дала можливість Путіну одноосібно вести переговори з ЄС (українська сторона мала б роль маріонетки) щодо майбутнього України і відновлення прообразу СРСР.

Наступні два тижні тривала ситуація невизначеності. З одного боку, Верховна Рада так і не ухвалила закону про надання засудженим можливості лікуватися за кордоном. Формально причина полягала у тому, що не змогли домовитися Партія регіонів та опозиція, хоча насправді якби Янукович дав вказівку фракції регіоналів, то компроміс було б знайдено швидко. З іншого боку, публічно Янукович не відмовлявся від євроінтеграції. І Київ

продовжував демонструвати Брюсселю бажання якнайшвидше втілити в життя свої зобов'язання - усі, окрім тих, що стосувалися Тимошенко.

Протягом наступного тижня Янукович спільно з Азаровим фактично готував суспільну думку до розвороту зовнішньої політики на 180 градусів. Але офіційно в діалозі з ЄС він запевняв у своїй відданості євроінтеграції і бажанні розв'язати проблему Тимошенко.

12 листопада Янукович провів зустріч із представниками Українського союзу промисловців і підприємців та Федерації профспілок України. «Я уважно прочитав ваші листи, звернення та пропозиції. Розділяю вашу стурбованість ситуацією, що склалася в країні», - сказав він на початку зустрічі, зазначивши, що особливу стурбованість викликає ситуація в економіці й, як наслідок, у соціальній сфері. Зі слів Януковича, найбільш гостра ситуація спостерігається, зокрема, в будівельній галузі, машинобудуванні. «Деякі заводи вже працюють неповний робочий день, і скорочується заробітна плата, є загроза втрати робочих місць», - зазначив він. На його думку, така ситуація неприпустима й потребує негайного вирішення. «Нам треба шукати вихід. Є різні підходи, є різні пропозиції», - сказав Янукович.

Далі власники заводів зі сходу України розповіли Януковичу, що українська продукція може стати неконкурентоспроможною після підписання Угоди про асоціацію з ЄС, і попросили відкласти підписання хоча б на рік. За результатами зустрічі Янукович заявив, що дасть доручення Кабміну відреагувати на ситуацію. «Ці доручення зараз уже підуть у Кабінет міністрів, і я попередив Азарова, щоб завтра вже на уряді все це було розглянуто. Завтра, негайно, - наголосив Янукович. - Ми проаналізуємо стан справ практично в усіх напрямках і щодо всіх тих галузей, у яких у нас сьогодні найбільша проблема. Якщо подивитися на спад виробництва, він більшою мірою відбувся в експорторієнтованих галузях економіки» [8].

Наступного дня на засіданні уряду Азаров заявив, що стурбованість підприємців ускладненнями у торговельних відносинах із Росією та газове питання змушують українську владу спрямувати першочергові зусилля на нормалізацію відносин із Москвою. «Росія все більше відгороджується від українських товарів захисними митами, які у них, відповідно до умов вступу до СОТ, вищі, ніж у нас, приблизно удвічі. Отже, звернення до СОТ у цій ситуації може не допомогти. Додайте до цього захмарні ціни на газ та нафту, і для кожної людини, яка відповідальна за долю України, стане зрозуміло, що питання номер один національної політики - це нормалізація відносин з Росією», - заявив він і зауважив, що така нормалізація є «наказом влади від реального сектору економіки».

Згадавши про зустріч, яку провів Янукович напередодні, Азаров повідомив, що президент поділяє стурбованість підприємців можливою втратою робочих місць та звуженням доступу українських товарів на російський ринок, збитки від втрати якого не будуть відшкодовані Україні. «Хочу, щоб усі в Україні усвідомили: нам ніхто не запропонує компенсації за втрату цього ринку. А ми не маємо права допустити, щоб закривалися підприємства, щоб наші люди залишалися без зарплат та пенсій», - наголосив Азаров [9].

Тим часом Верховна Рада того дня зібралася на позачергове засідання, але не змогла прийняти ніяких рішень. «Сьогодні ми зустрічалися зі спікером

Верховної Ради, лідерами Партії регіонів і лідерами опозиції, і ми розуміємо, що сьогодні було неможливо прийняти ці закони, які потрібні для підписання Угоди про асоціацію України і Євросоюзу в кінці цього місяця», - заявив на брифінгу в Києві Александр Квасневський [10].

Того ж дня, 13 листопада, Пет Кокс та Александр Квасневський виступили із проміжною заявою, яка ще не була остаточним звітом моніторингової місії Європарламенту в Україні. Вони відзначили «досягнення значного прогресу» у виконанні умов, необхідних для підписання Угоди про асоціацію. «Водночас, ми з жалем спостерігаємо, що наразі ми ще не маємо можливості констатувати їх повне виконання. Станом на сьогодні два конкретних законопроекти та один потенційний законопроект, які необхідні для виконання умов, знаходяться на порядку денному Верховної Ради», - зазначили співголови місії. Під «двома конкретними законопроектами» вони мали на увазі ті, які вже були прийняті в першому читанні 8 листопада; під «одним потенційним законопроектом» - той, який розв'язав би проблему Тимошенко.

Вони наголосили, що останнім шансом врятувати Угоду про асоціацію стане наступний пленарний тиждень Верховної Ради 19-22 листопада: «Час для досягнення відповідності умовам, необхідним для підписання Угоди про асоціацію 29 листопада 2013 р., спливає. Остання парламентська сесія в Україні перед Вільнюсом буде проведена наступного тижня. Вона може стати вирішальною у врегулюванні ситуації, але також ризикує привести її у безвихідь та спровокувати непродуктивний пошук винуватих. Місія закликає всі причетні сторони конструктивно використати цей короткий проміжок часу для віднайдення історичного консенсусу, який забезпечить успішність саміту у Вільнюсі».

18-20 листопада у Києві перебував єврокомісар Штефан Фюле. 19 листопада він мав зустріч з Януковичем [11]. Наступного дня Фюле виступив із заявою за підсумками свого візиту, у якій зазначив, що від імені Єврокомісії він поінформував Януковича про рішучість ЄС рухатися у напрямі підписання Угоди про асоціацію, щойно Україна продемонструє рішучі дії та відчутний прогрес у виконанні критеріїв, визначених у висновках Ради ЄС. «Я ціную суттєвий прогрес, досягнутий в останні місяці в цьому напрямку, я підтримую рішучість президента Віктора Януковича та голови Верховної Ради Володимира Рибачака у співпраці з усіма парламентськими фракціями прийняти 21 листопада ключові закони, зокрема закон про парламентські вибори, про прокуратуру, про лікування засуджених за кордоном», - йдеться в заяві. Фюле запевнив, що прихильність ЄС ідеї надання відносинам з Україною нової якості є непохитною. «Двері для такого якісного кроку залишаються відчиненими, і ми очікуємо на впровадження урядом України свого рішення від 18 вересня щодо підписання Угоди про асоціацію у Вільнюсі 29 листопада», - наголошується в заяві [12; 13].

Водночас видання «Kyiv Post» поділилося песимістичною інформацією. «Президент Віктор Янукович, очевидно, сказав комісару Європейського Союзу Штефану Фюле, що він не має наміру підписати Угоду про асоціацію у Вільнюсі, Литва, під час саміту 28-29 листопада, повідомляє дипломатичне джерело в Києві. Інше джерело говорить, що міністр закордонних справ Леонід Кожара розповів щось подібне Яну Томбінському, послу ЄС в Україні»,

- зазначило видання. За його оцінкою, «явне небажання пропрезидентських сил у парламенті приймати законопроекти, які відкривають двері для тіснішої європейської інтеграції, разом із нещодавніми змінами риторики в проросійський бік та багатьма іншими негативними сигналами свідчать, що шанси на підписання дуже малі» [14].

Окрім Штефана Фюле, 18 листопада до Києва знову прибула місія Пета Кокса та Александра Кваснєвського. 20 листопада обидва співголови місії зустрілися з Януковичем. 28 листопада Пет Кокс розповів про цю зустріч, виступаючи у Вільнюсі на Парламентському форумі демократії, що передував відкриттю саміту Східного партнерства: «Вісім днів тому з президентом Кваснєвським ми пішли на Банкову зустрітися з Віктором Януковичем. На цій зустрічі вперше прозвучала пропозиція призупинення чи паузи. Це розчарувало, адже важко щось змінювати, коли вже так пізно. Наступного дня ми пішли до прем'єра Миколи Азарова й там зрозуміли, що рішення відкласти вже є частиною політики уряду» [15].

20 листопада Азаров взяв участь у зустрічі голів урядів країн СНД у Санкт-Петербурзі. Відповідаючи на запитання під час спільної із російським та білоруським прем'єрами прес-конференції за підсумками зустрічі, Азаров заявив, що євроінтеграційні плани України залишаються незмінними. «Ніякі плани у нас не змінюються. Планова підготовка до Вільнюського саміту здійснюється абсолютно нормально», - запевнив він. У свою чергу Медведєв заявив, що нині дуже складно оцінити, яким може бути вплив режиму вільної торгівлі між Україною та ЄС на сусідів України у разі, якщо Угоду про асоціацію Україна - ЄС таки буде підписано. Відтак, за словами російського прем'єра, неможливо сказати, коли та в якому обсязі застосовуватимуться обмежувальні мита у торгівлі з Україною [16].

Наступного дня, за тиждень до Вільнюського саміту, розвиток подій досяг кульмінації. До європейських столиць надходили з України вкрай суперечливі новини. З одного боку, Верховна Рада зробила ще один крок назустріч побажанням ЄС - прийняла закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проведення виборів», який у першому читанні був прийнятий 8 листопада. З іншого боку, депутати не спромоглись проголосувати за інший законопроект, прийнятий у першому читанні 8 листопада, - «Про прокуратуру». Також Верховна Рада не підтримала жодного з семи законопроектів щодо лікування ув'язнених за кордоном. Співавтор одного з проектів Андрій Кожем'якін пояснював: «Сьогодні Європа чекає від влади, що вона перестане здійснювати кримінальне переслідування політичних опонентів. Ухвалення цього закону або будь-якого іншого про можливість лікування за кордоном має бути таким сигналом» [17]. Передусім це був спосіб звільнити з ув'язнення - для лікування за кордоном - Юлію Тимошенко, що усунуло б головну перешкоду на шляху підписання Угоди про асоціацію. Однак цього не було зроблено. А вже через кілька годин на урядовому порталі з'явилося розпорядження Кабміну [18], яке дало процесові євроінтеграції задній хід.

Метою розпорядження у його тексті було названо вжиття заходів щодо забезпечення національної безпеки України, більш детального вивчення та опрацювання комплексу заходів, які необхідно здійснити для відновлення

втрачених обсягів виробництва та напрямів торговельно-економічних відносин з РФ та іншими державами-членами СНД, формування належного рівня внутрішнього ринку, який забезпечував би паритетні відносини між Україною та державами-членами ЄС. Далі йшли три пункти.

Перший пункт призупинив процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і дію рішення Кабміну України від 18 вересня 2013 р. про підготовку до підписання проекту Угоди про асоціацію.

Другий пункт наказав Міністерству закордонних справ разом з Міністерством економічного розвитку і торгівлі, Міністерством промислової політики: запропонувати ЄС та РФ утворити комісію на тристоронній основі для опрацювання комплексу питань, спрямованих на відновлення втрачених обсягів виробництва та напрямів торговельно-економічних відносин, розширення та сприяння міжнародній торгівлі, подальшу лібералізацію ринку, узгодження регуляторної бази для покращення умов провадження підприємницької діяльності; відновити активний діалог з РФ та іншими країнами Митного союзу і державами-членами СНД щодо поживлення торговельно-економічних зв'язків з метою збереження та зміцнення спільними зусиллями економічного потенціалу держави.

Третій пункт наказав Міністерству економічного розвитку і торгівлі, Міністерству промислової політики, Міністерству аграрної політики та продовольства, Міністерству енергетики та вугільної промисловості, Міністерству інфраструктури вжити заходів щодо внесення до державних цільових, галузевих та регіональних програм змін, спрямованих на розвиток торгівлі, виробничої кооперації та обмін технологіями з державами-членами СНД з метою збереження робочих місць та вирішення інших соціальних питань на основі підвищення економічної стійкості держави.

І саме в цей час в Москві Путін заявив, що російська сторона готова брати участь у тристоронніх переговорах Росія-Україна-ЄС, однак вони повинні відбутися ще до встановлення асоційованих відносин України і ЄС [19]. Тобто Путін озвучив ту ж ідею, яка містилася у другому пункті розпорядження уряду Азарова. Раніше РФ таку пропозицію не висувала [20].

Янукович тоді був у Відні на українсько-австрійському бізнес-форумі. Президент Австрії Хайнц Фішер повідомив Януковичу, що чув про розпорядження Азарова щодо євроінтеграції, проте не уточнив, якого саме змісту. Янукович відповів, що «альтернативи реформам в Україні, альтернативи євроінтеграції не існує» [21]. Але він зауважив, що на євроінтеграційному шляху України не виключені тимчасові складнощі. «Можливо, на якомусь етапі сходження до тієї вершини погода несприятлива, яка перешкоджає їти далі. Ми йдемо цим шляхом і не змінюємо напрямок маршруту», - запевнив він [22].

Тим часом міністр закордонних справ Литви Лінас Лінкявічюс заявив, що Брюссель чекає підтвердження та роз'яснення рішення українського уряду. «Нам потрібно більше чіткості, перш ніж зробити остаточні висновки, - сказав міністр. - Якщо це правда, що ми чуємо, якщо це позиція України, це означає, що Угоду про асоціацію не буде підписано». Водночас Александр Квасневський повідомив польській агенції РАР як про dokonаний факт, що «Угоду про асоціацію у Вільнюсі підписано не буде», і припустив, що це

рішення українського уряду базується на домовленостях з Росією. Він додав, що їхня з Петом Коксом місія закінчилась. «Шкода, що вона закінчується без такого фіналу, як підписання Угоди про асоціацію», - зазначив він і наголосив, що це «рішення українського уряду, а не ЄС» [23].

Увечері 21 листопада в Києві зібрався Євромайдан. Наступного ранку Азаров виступив у Верховній Раді з роз'ясненням рішення уряду. «Це рішення продиктоване виключно економічними причинами і має тактичний характер, анітрохи не змінюючи стратегічного напрямку розвитку країни, що закріплений в законі про засади внутрішньої і зовнішньої політики», - наголосив прем'єр. За словами Азарова, уряд і Янукович будуть і надалі проводити курс реформ, спрямований на євроінтеграцію, і розвиватимуть співпрацю зі стратегічними партнерами. Прем'єр також висловив сподівання на те, що переговори у тристоронньому форматі між Україною, Росією і ЄС дадуть можливість зняти суперечності й продовжити просуватися певним стратегічним шляхом без катастрофічних втрат. Основною умовою російської сторони для проведення таких переговорів було їх проведення до підписання Угоди про асоціацію між Україною й ЄС, заявив Азаров [24].

Лінас Лінкявічус повідомив, що ЄС відкидає цю пропозицію Києва. «Пропозиція щодо проведення тристоронніх переговорів не є виходом із ситуації і не має прецедентів. Пропозиція ЄС щодо двосторонніх переговорів залишається в силі, і ми не бачимо ролі для третіх країн у цьому процесі, - заявив він. - Ми не віримо в будь-яке відкладення підписання Угоди. Це б усунуло шанси на підписання і відклало б вигоди, які Угода про асоціацію дала б у перспективі українцям. Європейський Союз завжди казав, що буде готовий підписати Угоду про асоціацію - найбільш амбітну з подібних документів, - якщо і коли Україна буде готова, і ЄС завжди наполягав, що остаточний вибір щодо проведення потрібних реформ лежить на українцях. Беручи до уваги, скільки вже було зроблено на цьому шляху, ми шкодуємо про рішення уряду України». Лінкявічус наголосив, що політичну ініціативу в свої руки нині має взяти Янукович для «втілення європейських прагнень українського народу» [25].

Однак на той момент вже було ясно, що рішення уряду Азарова - то є і рішення Януковича. Ніякої невизначеності вже не було. Янукович почав рухати Україну від ЄС - назад до Росії.

Глава дипломатії ЄС Кетрін Ештон заявила, що вважає рішення українського уряду розчаруванням як для ЄС, так і для українського народу. «Підписання найбільш амбітної угоди, що її ЄС коли-небудь пропонував країні з-поза його меж, мало б і надалі зміцнювати курс реформ України та надіслати сигнал інвесторам по всьому світу, а також міжнародним фінансовим інституціям, про те, що Україна серйозно ставиться до своєї модернізації та про те, що країна стає передбачуваним і надійним співрозмовником для міжнародних ринків», - нагадала вона. А єврокомісар Штефан Фюле запевнив лідерів української опозиції у незмінності зобов'язань ЄС щодо України: «Двері для підписання Угоди про асоціацію залишаються відкритими у майбутньому, щойно буде створено відповідні умови» [26].

27 листопада Юлія Тимошенко закликала лідерів об'єднаної Європи підписати Угоду про асоціацію з Україною, не висуваючи жодних умов, якщо

Янукович все ж ухвалить таке рішення. Її звернення оприлюднила її донька Євгенія Тимошенко біля лікарні «Укрзалізниця» після зустрічі з мамою.

Екс-прем'єр вважає, що для України, «яка сотні років блукала глухими кутами історичних лабіринтів, цей документ, який ми прагнемо зараз підписати, є значно більшим, ніж просто Угода. Для нас це одужання, це набуття вірного шляху, це своєрідна машина часу, яка здатна вихопити нас з минулого та перемістити в європейську реальність». «Якщо Янукович прийме позитивне рішення, я гаряче прошу вас підписати Угоду без будь-яких коливань та умов, у тому числі і щодо мого звільнення», - йдеться у заяві [27].

«Я добре розумію, що проблема не лише у свободі одного політв'язня, я добре розумію, що моє звільнення - це насамперед тест на здатність українського керівництва мислити та діяти по-європейськи. Тестом на щирість у сприйнятті європейських цінностей», - зазначила Тимошенко. На її думку, справжня мета непідписання Януковичем Угоди про асоціацію - «легітимізація його авторитарного режиму». Коли «європейська спільнота не дала йому шансів на подвійні стандарти, оголосивши критерії, які він мусив виконати, тоді він вирішив не підписувати взагалі» [27].

«Для зриву підписання Угоди він використав штучні аргументи: непереборність тиску Росії, економічні втрати від асоціації з Європою. Так, Росія насправді здійснює тиск, але цей тиск не завадив би Януковичу підписати Угоду, якби він був впевнений, що вона забезпечить йому збереження влади», - заявила екс-прем'єр [27].

За словами Тимошенко, «демократія, свобода слова, чесні вибори, справедливі суди, припинення корупції, політичних переслідувань» є несумісними із збереженням влади Януковича. І якщо у Вільнюсі Янукович не підпише Угоду, то вона вже ніколи не буде підписана ним, а «подальша віра в його європейську риторичку та очікування на його згоду підписати Угоду, колись в майбутньому, дасть йому лише час на встановлення новітньої диктатури» [27].

У випадку зриву підписання Угоди з боку Януковича, Тимошенко просить європейських політиків «не залишати диктатурі в Україні території для виживання». «Поневолення диктаторами своїх народів не може вважатися їх внутрішньополітичною справою. Таку монополію треба ліквідувати всіма можливими мирними міжнародними засобами, - наголосила Тимошенко. - Прошу не довіряти пустій проєвропейській риторичці української влади, а задіяти усі інструменти для того, щоб у 2015 році в Україні могли пройти чесні вибори, які дадуть можливість замінити авторитарний режим на нову демократичну владу та відкриють українцям впевнений шлях до об'єднаної Європи» [27].

Того ж дня лідери опозиції Арсеній Яценюк, Віталій Кличко та Олег Тягнибок вилетіли у Вільнюс [28]. Наступного дня, 28 листопада, з ними зустрівся єврокомісар Штефан Фюле. «Нас запевнили, що Європа ніколи не залишить українців, що співпраця європейських політиків з українською стороною триватиме», - заявив після зустрічі Тягнибок. За годину до відкриття саміту Східного партнерства президент Європейської Ради Герман Ван Ромпей і президент Єврокомісії Жозе Мануел Баррозу мали зустріч з Януковичем. Вони не стали коментувати журналістам цю зустріч, а, як

розповів кореспондент «Інтерфакс-Україна», мовчки пройшли повз представників преси, ігноруючи численні запитання. Прес-служба Януковича повідомила, що ця зустріч відбулася, але не навела жодних подробиць [15].

Джерело в делегації однієї з країн ЄС повідомило агентству «Інтерфакс-Україна», що керівництво ЄС пропонувало Януковичу підписати Угоду про асоціацію прямо під час саміту Східного партнерства, навіть враховуючи той факт, що Київ не виконав всі необхідні для цього умови. «Баррозу і Ван Ромпей сказали йому: “Давайте підписувати Угоду”, - але Янукович запропонував дату: 2014 рік», - переповіло суть перемовин джерело. За його словами, пропозицію Януковича не було підтримано європейською стороною. «Якщо ви хочете підписувати, то підписуйте зараз - у вас студенти на вулиці стоять», - відреагували лідери ЄС. Як повідомило РІА «Новости» з посиланням на джерело в делегації однієї з країн Східного партнерства, керівництво ЄС навіть радилося з цього приводу з лідерами української опозиції, які прибули до Вільнюса. За словами джерела, Баррозу запитав їх: «Що нам робити, якщо уряд вирішить підписати без умови щодо Тимошенко?». І вони йому сказали: «Підписуйте». Тому лідери ЄС були готові підписати Угоду без умов, навіть без умови щодо Тимошенко, й у них від рішення Януковича «було велике розчарування», - сказав співрозмовник агентства [29].

Пізніше (у квітні 2015 р.) Александр Квасневський згадував, що на тій зустрічі Ван Ромпей і Баррозу «обіцяли Януковичу гроші й підтримку, коли він почав говорити, мовляв, ми не зможемо прожити без економічної підтримки Росії. Я був свідком цих переговорів у Вільнюсі, де обговорювалися величезні суми. Був запропонований пакет допомоги, який включав 15 млрд. доларів від МВФ. Також була зустріч з Меркель, де вона також гарантувала підтримку. Але він не хотів навіть слухати. Янукович приїхав до Вільнюса, не допускаючи можливості підписання» [7].

Стосовно суми допомоги слід відзначити, що, згідно з внутрішніми підрахунками ЄС, Угода про асоціацію принесла б Україні близько 19 млрд. євро (25,8 млрд. доларів за курсом на час Вільнюського саміту) протягом 2014-2020 рр. Про це з посиланням на документи, надані представниками ЄС, через три тижні після Вільнюського саміту повідомили агентство «Reuters», британська газета «Financial Times» і американська «The Wall Street Journal» [30]. Зокрема, агентство «Reuters» з посиланням на джерело в ЄС розповіло, що ЄС був готовий сприяти надходженню грошей від МВФ та організувати конференцію донорів та інвесторів, які могли б вкладати гроші в українську економіку. Підрахунки про 19 млрд. євро в ЄС назвали консервативними, припускаючи, що сума могла бути і більшою, повідомило агентство [31].

Третій саміт Східного партнерства мав відкритися о 19:00 урочистою вечерею у Палаці Великих князів Литовських. Але почалася вона на дві години пізніше, коли нарешті Ван Ромпей, який мав головувати на вечері, та Баррозу приїхали після невдалих перемовин з Януковичем. Сам Янукович прибув останнім, на годину пізніше після Ван Ромпея та Баррозу [32; 33].

Але того дня відбулися також інші перемовини, на яких обговорювався інший варіант можливих домовленостей. Суть його полягала в тому, щоб

замість Угоди про асоціацію підписати у Вільнюсі дорожню карту руху до підписання Угоди, а саму Угоду підписати на черговому саміті Україна-ЄС, який мав пройти у Києві в березні 2014 р.

Як розповіло у репортажі з Вільнюса «Радіо Свобода», цей варіант пророблявся вдень 28 листопада єврокомісаром Штефаном Фюле та фінансовим блоком українського уряду на чолі з першим віце-прем'єром Сергієм Арбузовим. Це був план доволі реального, не декларативного продовження переговорів про євроінтеграцію. І українській стороні вдалося зайти доволі далеко - у документ, окрім майбутніх фінансових компенсацій, заклали навіть питання організації тристоронніх переговорів Україна-Росія-ЄС, щоправда, неформальних.

З урочистої вечері у Палаці Великих князів Литовських Янукович мав повернутися у п'ятизірковий готель «Кемпінські», де він зупинився. «Вже майже опівночі у лобі готелю вирувало активне життя - тут, окрім українських міністрів, перебували і європейські чиновники та дипломати в очікуванні на голів своїх держав, що також зупинилися в готелі "Кемпінські". Нарешті приїхав Віктор Янукович. В оточенні охорони він мовчки пройшов до ліфта повз журналістів. Разом з ним до президентських апартаментів піднявся Сергій Арбузов», - розповіла авторка репортажу Наталія Седлецька [34].

За інформацією її джерел, Арбузов доповідав Януковичу про ключову домовленість, досягнуту з єврокомісаром Фюле, про можливість підписати дорожню карту замість Угоди про асоціацію. До другої ночі Арбузов переконував Януковича підписати хоч якийсь документ із ЄС. «У "сімейному" оточенні президента вважають, що деклараціями та дорожніми картами можна було б дотягнути ледь не до наступних президентських виборів, мовляв, збереження обличчя прагматичного євроінтегратора залишає Януковичу більше шансів обертися на другий термін», - зазначила журналістка [34].

Вона розповіла, що прес-служби Януковича та Арбузова до другої ночі перебували в холі готелю. Фюле просидів у компанії інших дипломатів та європейських журналістів у лобі-барі до другої ночі і пішов лише після того, як готель залишила прес-служба Арбузова. Наостанок Фюле сказав Седлецькій: «Ми сьогодні узгодили текст спільного документа з одним із українських очільників. Утім, ввечері приїхав президент України, і його заяви не мають нічого спільного з підготовленим до підпису альтернативним документом!» [34].

Насправді - це дуже показовий момент. Попри примітивістичне мислення, Янукович не міг не розуміти, що відмова від підписання будь-якого документа з ЄС - це обрубання всіх можливих ходів до відступу. І погодитися на такий однозначний крок він міг лише через одну річ - через страх. В цей час він смертельно боявся показати хоч який-небудь знак того, що він може піти не в фарватері домовленостей з РФ. І це при тому, що росіяни ще не виділили йому 3 млрд. доларів так званого, одіозного кредиту.

Вранці 29 листопада глава дипломатії ЄС Кетрін Ештон заявила, що ЄС сподівається на підписання Угоди про асоціацію з Україною і розраховує на прогрес у переговорах з цього питання. «Звичайно, лише Україна вирішуватиме, що вона хоче робити. Але я скажу, що двері Європейського Союзу залишаються відкритими, тому що ми вважаємо, що це важливо для

них і для нас», - сказала вона журналістам. Проте Янукович на саміті так і не підписав Угоду про асоціацію [35].

Втім, він заявив про плани зробити це у майбутньому. Текст його виступу на пленарному засіданні саміту Східного партнерства у Вільнюсі 29 листопада було оприлюднено на офіційному сайті Президента України. «Я підтверджую наміри України у найближчій перспективі підписати Угоду про асоціацію... Вимушена пауза у процесі укладення Угоди не означає припинення вкрай необхідних Україні євроінтеграційних реформ», - заявив Янукович. За його словами, на цьому завершальному шляху залишилося зробити всього декілька вирішальних кроків - підготувати «передумови», які забезпечать максимальні результати від імплементації Угоди. Головним завданням має стати «здійснення програми спільних заходів, спрямованих на адаптацію економіки України до нових реалій» [36].

Янукович зазначив, що останнім часом Україна опинилася один на один із серйозними фінансово-економічними проблемами. «Це вимагає нашої спільної роботи над програмою економічної допомоги Україні, яка дозволить нам здійснити підготовку до підписання Угоди. На нашу думку, така програма має стати результатом спільних зусиль України та ЄС, - поділився надіями Янукович. - Вже сьогодні ми потребуємо від наших європейських партнерів рішучих кроків назустріч Україні у питанні розробки та реалізації програми фінансово-економічної допомоги з використанням усіх наявних механізмів і ресурсів як інститутів, так і держав-членів ЄС» [36].

Він назвав п'ять пунктів такої програми: розморожування Євросоюзом макрофінансової допомоги Україні; якнайшвидше відновлення ефективної взаємодії на прийнятних умовах з МВФ і Світовим банком; перегляд Євросоюзом торговельних обмежень щодо окремих позицій українського експорту; участь ЄС і міжнародних фінансових інститутів в модернізації української ГТС; окремою важливою складовою цієї роботи має стати узгоджений план дій «з метою вирішення протиріч і врегулювання проблем у торговельно-економічній співпраці з Росією та іншими членами Митного союзу» [36].

«У цьому зв'язку був би вдячний за вашу підтримку в питанні початку відповідного співробітництва у форматі Україна-ЄС-Росія», - сказав Янукович. «Упевнений, що в результаті цієї роботи буде знято існуючі суперечності, що дозволить підписати Угоду і рухатися певним стратегічним шляхом європейської інтеграції без серйозних втрат для економіки України», - резюмував він [36].

Але ця пропозиція Януковича не знайшла підтримки з боку ЄС. Коли Янукович висловив бажання продовжити переговори з ЄС лише за участі у них третьої сторони - Росії, президент Єврокомісії Жозе Мануел Баррозу на це відповів, що для двосторонньої Угоди про асоціацію між Україною та ЄС не може бути тристороннього формату. «Тристоронні переговори для нас неприйнятні. Ми провели переговори і парафували Угоду з Україною. А коли ти укладаєш двосторонні угоди, втручання третьої сторони є неприйнятним», - сказав він [26].

По закінченню саміту Янукович не з'явився на обіцяний нібито брифінг для журналістів. 30 операторів та репортерів розчаровано розійшлися, так і не дочекавшись Януковича [37].

Натомість він дав коментар агентству «Інтерфакс-Україна». «Саміт Східного партнерства, безумовно, був для нас дуже важливим з точки зору розуміння, з точки зору представлення майбутнього для України. І ми отримали сьогодні одну відповідь - що двері до Євросоюзу відкриті, що у нас є час, який ми повинні використовувати для пошуку відповіді, на яких умовах Україна може зробити наступний крок», - сказав Янукович [38; 39].

З огляду на те, що Янукович не захотів підписати на Вільнюському саміті ані Угоду про асоціацію, ані дорожню карту руху до підписання Угоди, навіть маючи обіцянку від ЄС великого пакету фінансової допомоги, слова Януковича про бажання подальших переговорів щодо умов підписання Угоди навряд чи могли викликати довіру у лідерів ЄС. І навряд чи сам Янукович цього не розумів. Схоже, його розповіді про нові переговори й очікувану допомогу були розраховані на українців. Він хотів запевнити їх, що у Вільнюсі він виграв, його побажання лідерами ЄС почуто і буде виконано.

У ніч на 30 листопада спецзагін «Беркут» розігнав акцію протесту на Майдані Незалежності [40]. Після того Євромайдан відновився у значно більших масштабах. А шанси Януковича знайти порозуміння з ЄС стали ще мізернішими. Проте українців влада переконувала в тому, що от-от Київ і Брюссель про все домовляться.

1. Серікова О. М. Соціально-економічні наслідки угоди про асоціацію між Україною та ЄС для машинобудування // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О.В. Ярошук (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. Том 27. №4. С. 91-99.

2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: перспективи підписання та можливості тимчасового застосування. Аналітична записка (2012 р.). URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/911/>

3. Угода про асоціацію Україна-ЄС: дороговказ реформ. К.: Фонд К. Аденауера, 2012. 53 с.

4. Малик Я. Угода про асоціацію Україна-ЄС як шлях реформування українського суспільства // Демократичне врядування. Науковий вісник. 2013. Вип.11. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik11/fail/Malyk.pdf

5. Путін обговорить з Януковичем двосторонні відносини в ході спільної вечери. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/1618836-putin-obgovorit-z-yanukovichem-dvostoronni-vidnosini-v-hodi-spilnoi-vecheri>

6. Россия вновь убеждает Украину отказаться от евроинтеграции. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/2330838>

7. Квасневський: ця війна, якщо станеться, буде страшною, в тому числі за кількістю жертв. *Українська правда*. 2015. 9 квітня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2015/04/9/7032776/>

8. Власники заводів зі Сходу України попросили Януковича відкласти асоціацію з ЄС. URL: <https://ukranews.com/ua/news/218797-vlasnyky-zavodiv-zi-skhodu-ukrainy-poprosyly-yanukovycha-vidklasty-asociaciyu-z-yes>

9. Азаров: нормалізація відносин з Росією - питання №1. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2013/11/131113_azarov_economy_ukraine_russia_eu_az

10. Місія ЄС дала Україні час до 19 листопада. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3207292-misiia-yes-dala-ukraini-chas-do-19-lystopada>

11. Янукович провів «таємну» зустріч з Фюле. URL: <https://tyzhden.ua/News/94272>

12. Фюле підтримує рішучість української влади вчасно прийняти необхідні євроінтеграційні закони. URL: <https://tyzhden.ua/News/94365>

13. Фюле натхненний рішучістю Януковича щодо євроінтеграції. *Українська правда*. 2013. 20 листопада. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/20/7002561/>

14. Snatching defeat from the jaws of victory. URL: <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/snatching-defeat-from-the-jaws-of-victory-332163.html>

15. Перший день саміту Східного партнерства у Вільнюсі. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/mobile/politics/2013/11/131128_vilnius_28_nov.shtml

16. Азаров - СНД: Україна готує асоціацію з ЄС. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2013/11/131120_cis_azarov_medvedev_az.shtml
17. ВР провалила всі проекти щодо лікування Тимошенко. *Українська правда*. 2013. 21 листопада. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/21/7002615/>
18. Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами - членами, з іншої сторони. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 21 листопада 2013 р. № 905-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-%D1%80>
19. Путін не проти асоціації України з ЄС, але «реально» проти вступу її в НАТО. *Українська правда*. 2013. 21 листопада. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/21/7002659/>
20. Азаров відмовився від Угоди про асоціацію з ЄС. *Українська правда*. 2013. 21 листопада. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/21/7002657/>
21. Янукович: альтернативи євроінтеграції не існує. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/11/131121_yanukovich_austria_uc
22. Альтернативи євроінтеграції не існує, - Янукович. URL: https://24tv.ua/alternativi_yevrointegratsiyi_ne_isnuye_yanukovich_n385236
23. Wstrzymano proces integracji Ukrainy z UE. URL: <https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-wstrzymano-proces-integracji-ukrainy-z-ue,nId,1061687>
24. Азаров: рішення зупинити угоду з ЄС тактичне, стратегія не змінюється. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/azarov/1795436.html>
25. У ЄС відкинули пропозицію Києва про тристоронні переговори за участю Росії. *Українська правда*. 2013. 22 листопада. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/22/7002724/>
26. 10 днів, які змінили Україну: 22 листопада. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/11/141121_10_days_in_november_2013_22_az
27. Тимошенко закликала ЄС підписати угоду без її звільнення. *Українська правда*. 2013. 27 листопада. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/27/7003305/>
28. А. Яценюк, В. Кличко та О. Тягнибок уже вилетіли до Вільнюса. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1277175-a-yatsenyuk-v-klichko-ta-o-tyagnibok-uzhe-viletili-dovilnyusa>
29. Януковичу на саміті пропонували підписати асоціацію з ЄС навіть без вирішення питання Тимошенко. *Дзеркало тижня*. 2013. 29 листопада. URL: https://dt.ua/POLITICS/yanukovichu-na-samiti-proponovali-pidpisati-asociaciyu-z-yes-navit-bez-virishennya-pitannya-timoshenko-132835_.html
30. Ассоциация дала бы Украине 19 млрд евро - оценки ЕС. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2013/12/131219_ru_s_loan_eu_19_ukraine
31. Special Report: Why Ukraine spurned the EU and embraced Russia. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-russia-deal-special-report/special-report-why-ukraine-spurned-the-eu-and-embraced-russia-idUSBRE9B10DZ20131219>
32. Віктор Янукович претендує на роль «десерту» на Вільнюському саміті. URL: <https://tyzhden.ua/Politics/95177>
33. Вільнюс. 28 листопада. URL: <https://ua.livejournal.com/836169.html>
34. Ніч у Вільнюсі: інтриги, блеф та зрада сподівань. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25184864.html>
35. Саміт у Вільнюсі завершився без підписання. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/mobile/politics/2013/11/131129_vilnius_29_nov.shtml
36. Янукович висунув Євросоюзу п'ять фінансових умов для підписання асоціації. *Дзеркало тижня*. 2013. 29 листопада. URL: https://dt.ua/POLITICS/yanukovich-u-vilnyusi-zayaviv-scho-pidpishe-asociaciyu-tilki-pislya-otrimannya-dopomogi-vid-yes-132833_.html
37. Журналісти: Янукович скасував прес-конференцію у Вільнюсі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25184719.html>
38. Янукович їздив у Вільнюс виграти час і нагадати ЄС про гроші. URL: <https://tyzhden.ua/News/95240>
39. Янукович після саміту у Вільнюсі зрозумів, що двері до ЄС відчинено. *Дзеркало тижня*. 2013. 29 листопада. URL: https://dt.ua/POLITICS/yanukovich-pislya-samitu-u-vilnyusi-zrozumiv-scho-dveri-do-yes-vidchineno-132846_.html
40. «Беркут» розігнав протестувальників на Майдані. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/11/131130_maidan_riots_rl

References

1. Serikova O. M. Social'no-ekonomichni naslidky ugody pro asociaciju mizh Ukraï'noju ta JeS dlja mashynobuduvannja // Ekonomichnyj analiz: zb. nauk. prac' / Ternopil's'kyj nacional'nyj ekonomichnyj universytet; redkol.: O.V. Jaroshhuk (golov. red.) ta in. Ternopil': Vydavnycho-poligrafichnyj centr Ternopil's'kogo nacional'nogo ekonomichnogo universytetu «Ekonomichna dumka», 2017. Tom 27. №4. S. 91-99.
2. Uгода pro asociaciju mizh Ukraï'noju ta JeS: perspektyvy pidpysannja ta mozhlyvosti tymchasovogo zastosuvannja. Analitychna zapyska (2012 r.). URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/911/>
3. Uгода pro asociaciju Ukraï'na-JeS: dorogovkaz reform. K.: Fond K. Adenauera, 2012. 53 s.
4. Malyk Ja. Uгода pro asociaciju Ukraï'na-JeS jak shljah reformuvannja ukrai'ns'kogo suspil'stva // Demokratychni vrjaduvannja. Naukovyj visnyk. 2013. Vyp.11. URL: http://lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnik11/fail/Malyk.pdf
5. Putin obgovoryt' z Janukovychem dvostoronni vidnosyny v hodi spil'noi' vecheri. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/1618836-putin-obgovorit-z-yanukovychem-dvostoronni-vidnosini-v-hodi-spilnoi-vecheri>
6. Rossija vnov' ubezhdает Ukrainu otkazat'sja ot evrointegracii. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/2330838>
7. Kvasnjevs'kyj: cja vijna, jakshho stanet'sja, bude strashnoju, v tomu chysli za kil'kistju zhertv. Ukraï'ns'ka pravda. 2015. 9 kvitnja. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2015/04/9/7032776/>
8. Vlasnyky zavodiv zi Shodu Ukraï'ny poprosyly Janukovycha vidklasty asociaciju z JeS. URL: <https://ukranews.com/ua/news/218797-vlasnyky-zavodiv-zi-skhodu-ukrainy-poprosyly-yanukovycha-vidklasty-asociaciju-z-yes>
9. Azarov: normalizacija vidnosyn z Rosijeju - pytannja №1. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2013/11/131113_azarov_economy_ukraine_russia_eu_az
10. Misija JeS dala Ukraï'ni chas do 19 lystopada. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3207292-misiia-yes-dala-ukraini-chas-do-19-lystopada>
11. Janukovyč proviv «tajemnu» zustrich z Fjule. URL: <https://tyzhden.ua/News/94272>
12. Fjule pidtrymuje rishuchist' ukrai'ns'koi' vlady vchasno pryjnaty neobhidni jevrointegracijni zakony. URL: <https://tyzhden.ua/News/94365>
13. Fjule nathnennyj rishuchistju Janukovycha shhodo jevrointegracii'. Ukraï'ns'ka pravda. 2013. 20 lystopada. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/20/7002561/>
14. Snatching defeat from the jaws of victory. URL: <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/snatching-defeat-from-the-jaws-of-victory-332163.html>
15. Pershyj den' samitu Shidnogo partnerstva u Vil'njusi. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/mobile/politics/2013/11/131128_vilnius_28_nov.shtml
16. Azarov - SND: Ukraï'na gotuje asociaciju z JeS. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2013/11/131120_cis_azarov_medvedev_az.shtml
17. VR provalyla vsi proekty shhodo likuvannja Tymoshenko. Ukraï'ns'ka pravda. 2013. 21 lystopada. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/21/7002615/>
18. Pytannja ukladannja Ugody pro asociaciju mizh Ukraï'noju, z odnizei' storony, ta Jevropejs'kym Sojuzom, Jevropejs'kym Spivtovarystvom z atomnoi' energii' i i'h derzhavamy - chlenamy, z inshoi' storony. Kabinet Ministriv Ukraï'ny. Rozporjadzhennja vid 21 lystopada 2013 r. №905-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-%D1%80>
19. Putin ne proty asociacii' Ukraï'ny z JeS, ale «real'no» proty vstupu i'i' v NATO. Ukraï'ns'ka pravda. 2013. 21 lystopada. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/21/7002659/>
20. Azarov vidmovyvsja vid Ugody pro asociaciju z JeS. Ukraï'ns'ka pravda. 2013. 21 lystopada. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/21/7002657/>
21. Janukovyč: al'ternatyvy jevrointegracii' ne isnuje. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/11/131121_yanukovyč_austria_vc
22. Al'ternatyvy jevrointegracii' ne isnuje, - Janukovyč. URL: https://24tv.ua/alternativi_yevrointegratsiyi_ne_isnuje_yanukovyč_n385236
23. Wstrzymano proces integracji Ukrainy z UE. URL: <https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-wstrzymano-proces-integracji-ukrainy-z-ue,nId,1061687>
24. Azarov: rishennja zupynyty ugodu z JeS taktlychne, strategija ne zminjujet'sja. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/azarov/1795436.html>
25. U JeS vidkynuly propozyciju Kyjeva pro trystoronni peregovory za uchastju Rosii'. Ukraï'ns'ka pravda. 2013. 22 lystopada. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/22/7002724/>
26. 10 dny, jaki zminyly Ukraï'nu: 22 lystopada. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/11/141121_10_days_in_november_2013_22_az
27. Tymoshenko zaklykala JeS pidpysaty ugodu bez i'i' zvil'nennja. Ukraï'ns'ka pravda. 2013. 27 lystopada. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/27/7003305/>

28. A. Jacenjuk, V. Klychko ta O. Tjagnybok uzhe vyletily do Vil'njusa. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1277175-a-yatsenyuk-v-klichko-ta-o-tyagnibok-uzhe-viletili-do-vilnyusa>
29. Janukovyчу na samiti proponuvaly pidpysaty asociaciju z JeS navit' bez vyrishennja pytannja Tymoshenko. Dzerkalo tyzhnja. 2013. 29 lystopada. URL: https://dt.ua/POLITICS/yanukovichu-na-samiti-proponuvali-pidpisati-asociaciju-z-yes-navit-bez-virishennja-pitannya-tymoshenko-132835_.html
30. Assocyacija dala by Ukraïne 19 mlrd evro - ocenky ES. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2013/12/131219_ru_s_loan_eu_19_ukraine
31. Special Report: Why Ukraine spurned the EU and embraced Russia. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-russia-deal-special-report/special-report-why-ukraine-spurned-the-eu-and-embraced-russia-idUSBRE9B10DZ20131219>
32. Viktor Janukovyч pretenduje na rol' «desertu» na Vil'njus'komu samiti. URL: <https://tyzhden.ua/Politics/95177>
33. Vil'njus. 28 lystopada. URL: <https://ua.livejournal.com/836169.html>
34. Nich u Vil'njusi: intrygy, blef ta zrada spodivan'. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25184864.html>
35. Samit u Vil'njusi zavershyvsja bez pidpysannja. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/mobile/politics/2013/11/131129_vilnius_29_nov.shtml
36. Janukovyч vysunuv Jevrosojuzu p'jat' finansovyч umov dlja pidpysannja asociacij'. Dzerkalo tyzhnja. 2013. 29 lystopada. URL: https://dt.ua/POLITICS/yanukovich-u-vilnyusi-zayaviv-scho-pidpishe-asociaciju-tilki-pislya-otrimannya-dopomogi-vid-yes-132833_.html
37. Zhurnalisty: Janukovyч skasuvav pres-konferenciju u Vil'njusi. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25184719.html>
38. Janukovyч i'zdyv u Vil'njus vygraty chas i nagadaty JeS pro groshi. URL: <https://tyzhden.ua/News/95240>
39. Janukovyч pislja samitu u Vil'njusi zrozumiv, shho dveri do JeS vidchyneno. Dzerkalo tyzhnja. 2013. 29 lystopada. URL: https://dt.ua/POLITICS/yanukovich-pislya-samitu-u-vilnyusi-zrozumiv-scho-dveri-do-yes-vidchyneno-132846_.html
40. «Berkut» rozignav protestuval'nykiv na Majdani. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/11/131130_maidan_riots_rl

Денисенко В. И.

кандидат филологических наук, руководитель Центра изучения России и оккупированных территорий, г. Киев (Украина).

СРЫВ ПОДПИСАНИЯ СОГЛАШЕНИЯ ОБ АССОЦИАЦИИ УКРАИНЫ И ЕС (ОКТАБРЬ-НОЯБРЬ 2013 г.)

Исследован срыв подписания Соглашения об ассоциации Украины с ЕС осенью 2013 г. Раскрыта роль российского фактора, ставшего решающим во внешнеполитическом развороте режима Януковича. Воспроизведена хронология подготовки Вильнюсского саммита 2013, позицию структур ЕС и попытки четвертого Президента Украины выиграть время для торга с россиянами. Доказано, что требования Януковича к ЕС о финансовой помощи имели целью сделать невозможным подписание Соглашения об ассоциации.

Ключевые слова: Виктор Янукович, ассоциация Украины с ЕС, Юлия Тимошенко, евроинтеграция, Пэт Кокс, Александр Квасневский, Владимир Путин.

Denysenko V. I.

PhD in Philology, Head of Centre for the study of Russia and the occupied territories, Kyiv (Ukraine).

THE FAILURE TO SIGN THE UKRAINE-EU ASSOCIATION AGREEMENT (OCTOBER-NOVEMBER 2013)

The failure to sign the Association Agreement with the EU in autumn 2013 has been investigated. The role of the Russian factor, which became decisive in the foreign policy reversal of the Yanukovich regime, has been revealed. The importance of Viktor Yanukovich's meeting with Russian President Vladimir Putin on October 27, 2013, in the dramatic change of Ukraine's international vector has been emphasized. On the basis of diplomats' memoirs, the assumption about intimidation of the Ukrainian President by the Russian side has been substantiated. The timeline of the preparation of the 2013 Vilnius Summit, the position of EU structures and the attempts of the fourth President of Ukraine to win time to trade with the Russians have been

reproduced. The thesis about the Donetsk clan's attempts to prepare public opinion for a 180 degree turn in late October - early November 2013 has been presented. For this purpose, demonstration meetings were organized with representatives of Ukrainian business and trade unions, who called for revision of plans for European integration on their own initiative. The main role in manipulating public opinion rested on the government of Mykola Azarov and the Verkhovna Rada, which had a majority coalition led by the Party of Regions. Instead, Viktor Yanukovich continued his European integration rhetoric and reiterated to Western partners his own willingness to sign the Association Agreement between Ukraine and the EU. On November 21, the real position of the ruling elite was made available to the Cabinet of Ministers of Ukraine. According to it, the process of preparation for the signing of the Association Agreement was suspended, the proposal was made for the trilateral Ukraine-EU-Russia negotiations, and the ministries were tasked with developing measures to maintain economic ties with the CIS countries. The decision was rejected by European partners and led to Yanukovich's attempts to find other ways to thwart the signing of the Agreement. It has been proved that this role was played by Yanukovich's requirements for financial assistance from the EU amounting to about 160 billion euros, which aimed to prevent the signing of the Association Agreement.

Key words: Viktor Yanukovich, association of Ukraine with the EU, Yulia Tymoshenko, European integration, Pat Cox, Alexander Kwasniewski, Vladimir Putin.

Отримано 10.12.2019